

Anvisning för att fylla i protokollet ”Dokumentation - timmerhus”

INLEDNING

Om Du använder detta dokumentationssystem så vill vi gärna att Du ser det som ett ”grundsystem”. Det innebär att långt ifrån alla komplikationer i en timmerstomme kan täckas in med den här metoden. Men vår erfarenhet är att det är mycket användbart som en bas. Syftet med dokumentationen får sedan styra hur man väljer att använda det, d v s vad man väljer att fördjupa utifrån det här systemet. Men en sak kan vi hävda med bestämdhet: undersöker Du byggnader efter ungefär samma grundsystem så utvecklar man sitt seende och sitt kunnande snabbare.

Du får också en bättre möjlighet att kontrollera om det ”stämmer” – genom att på det här viset ”räkna” sig igenom en stomme (rygga inte tillbaka, när Du blivit van tar det inte mer än 5 minuter att fylla i protokollet för en fyrknutad byggnad!) får Du med dig många viktiga uppgifter och Du kan känna Dig förhållandevis säker på att Du har bildat dig en riktig uppfattning om byggnadens konstruktion. Genom att ange måtten på Din enkla planskiss som Du utgår ifrån, kan Du faktiskt gå hem och rita en principiell längd- och en tvärsektion!

I våra undersökningar i projektet *De nord-svenska timmerhusens konstruktion* utgör detta system en grundstomme och varje hus undersöks med detta protokoll som bas. I dessa undersökningar har vi också försökt att visa att sådana här tekniska frågeställningar inte bara leder till kunskaper som är användbara i ett vårdsammanhang utan att det också är en hjälp vid den kulturhistoriska analysen. För att förstå lite mer om timmerstommen som konstruktion och dess möjligheter och begränsningar kan Du läsa undersökningen om *Skarvar* som ingår i ovanstående projekt. Du finner den på Timmerdragets hemsida - logga in på Timmernet. Som sagt, detta är en bas.

Hoppas att Du själv finner den användbar och att Du utvecklar den efter eget huvud och de uppgifter Du ställs inför. Hör gärna av Dig med frågor och synpunkter!

IDENTIFIKATION

Överst finns uppgifter som ska underlätta identifikationen av objektet. Var noga med detta! Försök att alltid ta reda på och skriva i den korrekta fastighetsbeteckningen. Skriv även Ditt namn –

det kan vara någon annan som tittar på Ditt protokoll och behöver kontrollera någon uppgift. Uppgiften **Byggnad nr (enligt)** innebär att det kan finnas någon tidigare utredning eller ett register som det kan vara lämpligt att utgå ifrån, ex länsmuseernas byggnadsinventeringar.

SKISS: PLAN, C-C KNUTAR

Gör en enkel planskiss med mått mellan knutarna, det räcker oftast med ett mått ifrån centrum till centrum på knutarna.

Noggrannheten avgör Du själv och uppgiften bestämmer, men överdriv den inte. En noggrannhet på 5 cm räcker i många sammanhang.

Därefter sätter Du beteckningar på väggarna på planskissen. Ytterväggar benämns medsols A, B, C, D, med A som vägg med huvudingång. Mellanväggar benämns E, F osv från vägg B (ev A om byggnadens plan ser ut så).

Detta benämningssystem/uppmärknings-system måste redovisas om Du producerar handlingar utifrån detta protokoll (se exemplet nedan).

UPPGIFTER OM KONSTRUKTION

Vid **Grund** anger Du om konstruktionen bara har stenar under knutarna (ex: ”knutstenar”/”hörnstenar”), om det är en kallmur, mur eller en något slag av gjuten grund. Behovet av noggrannhet får styras av syftet med dokumentationen.

När det gäller uppgiften **Antal stockar** så börjar man att räkna nedifrån så att det nedersta identifierade varvet får nummer 1. Då får Du också ett system som korresponderar med vedertagna uppmärkningssystem. Om det är möjligt, kontrollera de understa stockarna noga så att det verkligen är syllstockar och inte har spår efter knutning i undersidan (och gör i så fall en anteckning om det). Syllvarvet kan ha ruttnat bort eller helt enkelt tagits bort.

Därefter räknar Du antalet stockvarv i varje vägg upp till väggbandet (översta stocken) i **långväggarna** och upp till översta stocken i **gavelväggarna** (och mellanväggar i förekommande fall). Om det vid någon vägg är svårt att identifiera de nedre delarna p g a att marken döljer dem, så kontrollräkna uppifrån.

Notera om de **lägsta syllarna** ligger i långväggarna eller i gavelväggarna. Det är viktigt för att bättre förstå hela konstruktionen och helt avgörande om huset ska plockas ned. När Du kontrollräknat så kan Du upptäcka **avvikelser**. Det förekommer att främst gavelväggarna har olika antal stockar. En gavel kan ha påbörjats ett varv lägre ned och det är då oftast frågan om en

praktisk anpassning till en sluttande terräng. Titta också om de nedersta stockarna är helt inknutade (d v s är en "fullvärdig medlem" av den "riktiga" stommen) eller är enklare inhakade som en fyllnadsstock.

Gör också en notering om vilket varv/nr **röst-modern** (den översta/sista stock i röstet som är inknutade i långväggarnas väggband) ligger i. Det är inte en avgörande uppgift, men det ger en liten kontroll under arbetet och det underlättar också när man ibland behöver räkna om.

Timmer

Notera **trädslag** om Du kan avgöra det.

Vid **Knut** anges den eller de knuttyper som har använts. Kring knutar finns en vild flora av terminologier. Beskriv den så att Du förstår den, Du kanske kan kolla med någon lokal timmerman. Behovet av noggrannhet på denna punkt skiftar med syftet med dokumentationen. Är det fråga om datering så kan det vara skäl att vara detaljerad och se på knuten i sin helhet. Rör det sig om dokumentation inför vård kan mer fokusera på knuthakens komplikation, d v s om det är raka eller sneda hak eller någon annan komplicerad och tidsödande detalj.

Att fylla i **Tjocklek** är bara aktuellt vid timmerväggar som är bilade på båda sidor. Mät bredden på timmerstockarnas tjocklek vid fönster eller dörröppningar, ute vid knutskallarna kan timret ofta vara smalare sedan man putsat av eller formgivit dem!

Med **Stighöjd** menas hur mycket varje varv stiger i genomsnitt sedan stockarna är dragna. Mät på mitten av en vägg hur mycket 5 eller 6 varv stiger och skriv det (ex 129 cm/5 eller 6), uträkningen kan man göra hemma. Gör man dokumentationen inför en vårdåtgärd kan man använda sig av denna uppgift när man ska beställa timmer. Notera i så fall också om det är mycket stor skillnad mellan rot och topp och om det ex är väsentligt klenare timmer i något parti.

Vid **Bearbetning** noterar Du främst om stockarna i väggtimret är av rundtimmer eller bilat timmer. Det här kan skilja mellan utsida och insida och även mellan olika väggar och ibland delar av väggar. Beroende på syftet och egen erfarenhet kan Du sen gå vidare och anteckna ex om timret är savbarkat, om det är putsat med skave o s v.

För **Bottenbjälklaget** anger Du mellan vilka stockar som bjälklaget är infäst, ex "mellan B2-3 och D2-3". Undersökningen bör göras rum för rum. Notera sedan antalet och ev bearbetning av golvåsarna om det är möjligt att undersöka. (Du får då "riktningen" på bjälklaget och kan stämma av det mot riktningen på

golvet. Stämmer inte det, utan att de har samma riktning så finns det anledning att undersöka bjälklaget noggrannare.)

Mellan-/vindsbjälklag dokumenteras på samma sätt som Bottenbjälklaget.

Nuvarande takkonstruktion beskrivs "inifrån och ut", d v s börja med takåsarna eller i förekommande fall takstolarna. Anteckna därefter om reglar/rafter, undertak o s v. Om beskrivningen av taktäckningen ska vara med avgör undersökningens syfte. För åsar, reglar, undertak m m, noterar man antal (yta) och bearbetning.

Punkten **tidigare takkonstruktion** finns med för att det är så vanligt att taktäckningar har bytts och många gånger har man då även förändrat takkonstruktionen. Här krävs en del erfarenhet, men en god vägledning kan Du få genom att titta i rapporten *Tak* serien *De Nordsvenska timmerhusens konstruktion* som Du finner på Timmerdragets hemsida - logga in på Timmernet.

Vid **Övrigt** har Du helt enkelt möjlighet att anteckna andra saker som Du bedömer som viktiga och använd gärna baksidan. Det finns t ex ingen punkt som berör murstocken och spisar och ibland kan det vara viktigt att notera om och hur dessa hänger ihop med stommen i övrigt, om exempelvis lyft är möjligt. Det är framförallt viktigt att notera ev avvikelser som kanske inte ryms på raderna ovan. Ange också alltid om Du använt någon variant på beteckningarna som detta system ger.

Här ger vi bara ett kort exempel på hur man kan skriva inledningsvis i den rapport eller det material som man presenterar för andra. En kort anvisning om hur uppgifterna ska läsas:

FÖRKLARINGAR

Numreringen av byggnaderna utgår från Norrbottens läns museums byggnadsinventering 1993.

Ytterväggar benämns medsols A, B, C, D, med A som vägg med huvudingång. Mellanväggar benämns E, F osv från vägg B (ev A). Stockvarven numreras 1, 2, 3 osv nedifrån.

Bottenbjälklag, ytterväggar, takkonstr., beskrivs i förekommande fall "inifrån och ut".